

לעזור עיני טיפשים

הגדולה"), מצאה מיחבר עם מערכים נכונים של יצירה ומקורי-יצירה, מיחבר עם מעינות עלומים שפיכו בקירבתה, והנה לא היה עליה אלא לגלותם ולתת להם לנבוע, עדיין משמעויותו הכוללת של העיניין צריכה איזה בירור. איני סבור שהדברים קשורים באמת ביהודית הנדל עצמה, או ביכולותיה הסיפורתיות והנאראטיביות המצוינות להועיל - נקודת-המחלוקת מצויה במקום אחר לחלוטין.

איני יכול לראות עצמי שותף לקריאות-השמחה ולאנקות הרווחה שפרצו מחזותיהם של רבים למקרא הממואר של יהודית הנדל, "הכוח האחר"* וגם אם אהיה שותף לטוענים כי יהודית הנדל, שכתבה בעבר שני רומאנים מדורדרים להפליא (להלן, "רחוב המדרגות" ו"החצר של מומו

* יהודית הנדל: 'הכוח האחר', הוצ' הקבוץ המאוחד וסימן קריאה, 1985.

הסוגות המרכזיות, ואין בו כוח שיעליח להעמיד אותו במקומו, ולכן אינו יכול לבוא במקום הניסיונות הממשיים והרציניים לשבור את מיסגרות ההיגיון הנאראטיבי הרגיל, את מיסגרות היצירה הריאליסטית מימטית, את מיסגרות הרומאן השגור, הריאליסטי-פסיכולוגי הסימפטומאטי. כמובן, יכולים כל מיני דמויות שעמדו על ערשה של היצירה הזאת לטעון (ובעצם, הטעון הזה מובילם) כי לא אנסו דבר, והם באמת "נתנו רשות" ועודדו מהלך של מספרת, מריאליזם פשטני ל"לא ריאליזם" מורכב. כלומר, יהודית הנדל (ואני מקווה - שלא מדעתה) שימשה בדיהן של דמויות שונות "מיקרה בוחן" המוכיח כי לא אנסו איש, וכפי ש"עודדו" אחדים לעבור את הרוביקון לכיוון של ריאליזם מימטי או ריאליזם פסיכולוגי, כך גם עודדו אחרים (כיהודית הנדל) לחצות את הרוביקון לכיוון ההפוך (לאחר "מיפגש הכרחי" עם היידיש, כמובן). מהותו של האליבי שהכינו לעצמן אותן דמויות מתבהרת, איפוא, קל ומייד, אך אינה מבשרת על שאילת הפערים האמת היא, כמובן, שונה לחלוטין, ממש כפי שהיא שונה מן השקר: יהודית הנדל (זאת גם יודעים מתווי הטעם הנ"ל), עברה מריאליזם של-כלום ללא-ריאליזם של שום-דבר. יצירתה זו (זאת ברור לגמרי, גם למתווי הטעם) אינה יכולה להיות נמדדת בשום מיבחן ממשי של יצירת סיפורת ערכית באשר היא. המערכת החווייתית המתוארת ב'הכוח האחר' אינה ניבנית, ואף אינה מבקשת להיבנות, כיצירת סיפורת השוברת באמת איזה שהן מיסגרות נאראטיביות וריאליסטיות של יצירת סיפורת באשר היא. וכדי שלא להותיר מקום לספק, ייאמר כי גם אינה מבקשת לבחון את תכולתן ותוקפן של מיסגרות אלו.

איני יכול לבוא בטענות ערכיות אל הממאר שפירסמה יהודית הנדל בשל מה שהוא, אלא בשל מה שהוא עלול לייצג (ולמיטב שיפוטי אכן מייצג). כממאר סתם, הוא אינו גרוע מאחרים, הוא אפילו טוב, מדויק ומדייק בהשוואה לאחרים. השאלה היא שאלת התייצבותו של הממאר הזה בקונטקסט נכון וממשי של הסיפורת הנכתבת כאן, וכוונותיהם הזדוניות של כל מיני מתווי-טעם ובעלי-שררה המנסים לסובב את תמונת הסיפורת כך, שתהיה השלכה ישירה של טעמם הקלוקל.

אין "הכוח האחר" יצירה חדפעמית החורגת, כאמור, מגבול הממאר ויוצרת פרוייקציות של ממש אל תחומי היצירה הספרותית הקאנונית. "הכוח האחר" אינו צריך ואינו יכול לבוא במקום נובלה, רומאן, ושאר סוגות המצויות מדרך הטבע ב"חוד החנית" הסמאנטי של הספרות. כיצירה לא-ריאליסטית, שאינה פועלת בתוקף היגיון נאראטיבי שגור (כי הוא ממילא מחוץ לתחומה), היא אינה יכולה לבוא במקום כל הסוגים האלה של היצירות לא-ריאליסטיות. דבר זה נראה הלוא ברור מאליו. ברם, אני מבחין בניסיון ציני ומאוס לדרדר את כל התחומים וההישגים של היצירות הלא-ריאליסטיות בספרותנו - הסיפור הסמלני, הסיפור הפאנטאסטי, לכדי ממאר היושב בקרן-זווית, שתפקידו לתאר במין דקדקנות מחוייכת או דומעת, לפי העניין, יומנית במהותה (ואכן, קוורית-התפר היומניים ניכרים היטב ב'הכוח האחר' למרות ניסיונות הטישטוש) מינרמינים של דמויות ותמונות באטלייה של האמן. כלומר, כל הזאנרים הלא-ריאליסטיים מדורדרים לכדי ממאר כתוב היטב, שיש בו חן רב בזכות עצמו, אבל אין בו כוח, לא כזה ולא אחר.

'הכוח האחר' אינו יצירת ספרות מן

וכיוצא בזה דמויות המייצגות שגגות שעוד נשלם עליהן מחיר ספרותי יקר של קיבעון, השטחה והתדרדרות.

למעשה, אין 'הכוח האחר' ודבר התקבלותו אצלם (וליתר דיוק: אימצו הנלהב) משנה בכחואזה את הניסיון החמור מצד אותם "מתוורטעם" עלובים, לדה לגיטימאציה של הסיפור הסמלני המורכב, הסיפור הלא־ריאליסטי או הסיפור הפאנטאסטי, ואת הניסיונות המדורדרים של הסיפורת הריאליסטית להקיף גם תחומים אלה (של פאנטאסיה, של על־ריאליזם) בכליה המשומשים והבנאליים. 'הכוח האחר' אינו תחליף (גם לא בעולמם של מתוורטעם הללו) ל'יהודי האחרון' (אלא אם כן ייאמר, שהם מתייחסים לכול כאל בדיחה). אבל הניסיון לדה־לגיטימאציה והתעלמות מ'היהודי האחרון' (וזה אך דוגמא אחת מני רבות) נמשך בכל תוקף. 'הכוח האחר' משמש כסות לניסיון לדה־לגיטימאציה של הסיפור הסמלני והמורכב, שבעצם ראינו רק התחלות שלו, באותם ימים רבי תקווה של שנות־השישים בספרותנו. יותר משמבטא 'הכוח האחר' איזו חריגה משמעותית מן המודוס השגור, הוא מעניק למתוויו לגיטימאציות. ה"רעש התיקשורתי" שנוצר, ועוד ככל הנראה ייווצר, סביב ממורא זה לא יטשטש את האבחנה החותכת: אין בו פוטנציאל המצוי מעבר תחומי המצומצם של הממורא כממורא, ומעבר ליעוד שנתנו לו ההם מתוויו הטעם מראש - לשמש אפליקאציה לעולם ספרותי כוזב ומטעה מיסודו.

'הכוח האחר' מייצג את עיצומו של הניסיון לדרדר את הישגיה האפשריים של הסיפורת הלא־ריאליסטית לכדי טכסט הנילוה לתמונות בתערוכה או בסדנתו של האמן. מבחינתם של אלה המייצגים כיום "טעמים מרכזיים" בספרותנו, מה שראוי להתקיים מכל

'הכוח האחר' הפך, אם נקוט לשון מפורשת, לכיסוי הערווה ולאליבי הספרותי של הללו המנסים בכל כוחם, מזה חמש־עשרה שנה, לקבע את מיסגרות הריאליזם בכל כוחם, אלה הדוחים מלפניהם כל ניסיון ממשי לחרוג ממנו חריגה ממשית. הכוחות הללו נהפכו במשך עשור אחד לכוחות הסנסק (החוסמים כל ביטוי חדש) ולכוחות השמרנות הרדודה המתענגת משיקוף עצמה והווייתה השמנונית ביצירותיהם של הללו המצייתים להם. 'הכוח האחר', במיסגרת עולמם הספרותי, ולייתר דיוק במיסגרת תמונת עולמם הספרותי, הוא ניסיון לקשט את הסביבה שלהם (אדמה חרוכה של ריאליזם שדוף) באורנאמנטים חביבים ובאפליקאציות שאינן מסכנות, שאינן שואלות דבר מן הסיפורת העברית ואינן מבקשות דבר משום דבר, מלבד הזכות להתקיים באיזו קרן־זווית חסרת־חשיבות של הספרות העברית. כל מיסגרות החידוש, הסער והפרץ, הביטוי החדפעמי והמועצם של הסיפורת הגנסנית, הברדיצ'בסקאית והעגנונית, התדרדרו בתמונת־עולמם של מתוורטעם הללו לכדי קרן־זווית דחוקה כהוגן, העוסקת ב"קו התפר" שבין האמנות הפלאסטית והאמנויות הנאראטיביות. הממורא של יהודית הנדל, ייאמר כאן ברורות ונחרצות, יכול לקשט כל קאטאלוג מפואר ויקר של תערוכה רטרופסקיטית באחד ממזוויאונינו הרדומים להפליא, ולתת לתמונות (האילמות והשטוחות מדרך הטבע) את העומק המילולי הנחרץ.

תמונות בתערוכה כן, אבל לתמונת המצב של הסיפורת העברית אין 'הכוח האחר' מוסף ולא־כלום. אלא שלא בטובתו הפך 'הכוח האחר' סימפטומאטי לתמונת העולם הספרותית של "מתוורטעם המרכזיים" שלנו: מו"ליה, עורכי רבעוניה המעורבים־להפליא.

לעזור עיני טיפשים

אפליקאציה גרועה וסימפטום
חולני צולע של הניסיון לתאר "ריאליזם
חברתי", כך מהווה (אמנם שלא במודע),
'הכוח האחר' אפליקאציה חיובית (אמנם,
שאינה מעלה ואינה מורידה) לעולם
ספרותי כוזב.

המודוס השלם של הסיפורת
הלא-ריאליסטית אינו אלא מירבך
המבטא מהויות ריגשיות ויומניות. 'הכוח
האחר', שלא מתוכו, מסמן סימפטום או
אפליקאציה. ממש כפי ש'רחוב המדרגות'
ו'החצר של מונו הגדולה' היו